

Czakó Gábor

Beavatás

esszék

IGEN Katolikus Kulturális Egyesület, 2000

Felsőegerszegi Áldott Madonna

Mit tegyenek egy kicsiny falu lakosai most, a gazdaságkorban, az internet, a globalizáció, a rendszer-oda-visszaváltozás forгатagában? Természetesen azt, ami az embernek örök kötelessége: nagyszabású életben gondolkodnak. Hogyan kell nagyszabású életben gondolkodni a Mecsekben megbújó Felsőegerszeg lakóinak, akik tán kétszázan vannak összesen? A kocsmabolt-kultúrház az összes közösségi épületük, mert még templomuk sincsen; egy ronda vasvázon függő kicsi harang jelzi a delet s szolgál tűz esetére.

A leghelyesebb ilyenkor osztani-szorozni, összevetni a világhelyzetet a magyarral, azt a baranyaival, globális fölmelegedést súlyozni inflációval és munkanélküliséggel, a bűnözés növekedését a férfigalandósági mutatók romlásával, fölmérni a kábeltévé-alapítás költségeit, és így tovább. Lényegében mindegy, hogy merre indul el az ember, végül csak oda lyukad ki, ha tényleg használja az értelmét.

A nagyszabású élethez méltó légkör szükségeltetik, ahhoz pedig úgy juthatunk, hogy eltekintünk a fölöslegestől, a látszatoktól, a hazugságoktól és pillantásunkat a Realitásra függesztjük.

Így jutottak a felsőegerszegiek arra az elhatározásra, hogy nekik mindenekelőtt és múlhatatlanul szükségük van a Szűzanya állandó jelenlétére a faluban. Miasszonyunk megteremti a nagyszabású élet légkörét maga körül. Az egerszegiek úgy találták, hogy Boldogasszony meghívásának legjobb eszköze egy Mária-szobor. Ámde nem bolti porcelángiccs, nem házilagos bütykölmény, nem cementöntvény valami régi kegytárgyról, amit a Magyarok Királynője máshová valónak talál, vagy tán már ún is egy picikét. Nekik, az ezredfordulón, ebből, a saját korukból való szobor kell s természetesen remekmű. A nagyszabású élet igénye és a Megváltó Édesanyja alább nem adhatja. Különösképpen giccsben tilos beszélni róla, hiszen a giccs=nincs, tehát hazugság. A giccs ennél fogva a hazugság fejedelmének nyelve. Erről a gazdagabb településeken is elgondolkodhatnának, ahol futja templomra, képre, szoborra, zenére...

Nos tehát a felsőegerszegiek föltarisznyálták polgármester-asszonyukat és elküldték Hosszúheténybe, a „nonfiguratív” szobrászként világhírré jutott Bocz Gyulához. Nincs adat arról, hogy mit tudtak a mendemondán kívül Boczról. Hogy például ismerték-e a mester híres műveit, a *Spirált*,

a *Csillagokat*, vagy éppen *Zsófit*, s ha igen, mit tartottak arról, hogy képes-e „rendes” szobrot faragni az ilyen művész? Egy tény derült ki a polgármester-asszony első hosszúhetényi szavaiból. Az, hogy a felsőegerszegiek érte-sülése szerint Bocz a „legjobb”. Nekik pedig pontosan a legjobbra volt szükségük. S hogy a legjobb mit jelent az ő értelmezésükben, ne firtassuk.

Elég az hozzá, hogy Bocz, aki világ életében s szándékosan is kívül élt a művészeti életen s annak pénzkeringésén, megrendült a felsőegerszegiek kívánságán. Azonnal tudta, hogy a Gondviselés neki küldte ezt a megbízást, hiszen a megrendelők először is tökéletes munkát akarnak, másodszor a „legjobb” anyagból, carrarai márványból, harmadszor: pénzük épp annyi, amennyi egy ekkorka faluban összeadható: alig futja kőre, szerszámra, vilanyra – az ő kosztjára már nem, hogy honorálásról ne is beszéljünk. Vagyis a szobrot örömből kell csinálnia.

Megalkudtak tehát és a mű elkészült. Carrarai márványból s természetesen örömből. Aki ránéz, rögtön látja, hogy ez a munka örömből van. Formailag roppant mód hasonlít alkotójának korábbi műveire. A lágy formák, a fényjátékok, a teltségek, a benső, anyagi lüktetések ugyanazok mint a régebbi, a nonfiguratívnak nevezett művekben. Amelyek persze pillanatig sem mondtak le arról, hogy ábrázoljanak valamit. Aki figyelmesen tanulmányozza őket, láthatja. Am ezen a szobron nem csupán a tökéletesen megmunkált kő „absztrakt” formái beszélnek a gondolatról, hanem az is, amit arcnak nevezünk, kezeknek, gömbölyödő hasnak stb. Mi ez a gondolat? Az Evangélium. Ennélfogva a szobor nem egy pillanat, hanem a történet. Sűrítőménye annak, ami Szent József jegyesével történt-történik az angyal látogatása óta a Megváltáson át mindmáig.

A mű első ideje, a *preevangélium*, az angyali üdvözlés: ezt jelzi a mel-len keresztbetett bal. A köszöntés gesztusa, búcsú az angyaltól, s az elfogadás öröme. Már túl a kicsit ijedt megrendülésen: *hogyan, hiszen férfit nem ismertem?* A törzs már fölegyenenedett, a kéz pedig kicsit tétován, kíváncsian állapodik meg a testen, amely ettől kezdve a Szentlélek Edénye. E mozdulatban még/már ott van a *legyen nekem a te ígéd szerint*. A szobor második ideje, az első örömhír kibontakozása: az áldottság. Az áldott állapot, a hasat tapintó-védő jobb kéz öröme. A gyűrűs és középső ujj összezárttsága halványan utal a renaissance előzményekre, a mű egésze mégis gyökeresen eltér tőlük. S leginkább ezen a ponton, hiszen – mint említettük – az Örömhír történetét szétszedi s önmagában összerakja, miáltal kitágítja – napjainkig. Azt is mondhatjuk, hogy aktualizálja. Ikonográfiailag ritka jelenség a millió Mária-szobor között. Nem Királynő, nem Hétfájdalmú Szűz, nem Anya a Gyermekkel, nem pieták gyászoló Anyája. A Felsőegerszegi Áldott Madonna még csak várja gyermekét, állapotának kezdetén jár, éppen csak sej-

lik, hogy „jövője van”, ahogy a csángók mondják. S ez viszi át korunkba, ahol naponta milliónyi gyermeket mészárolnak le az évezredek át legbiztonságosabb helynek tartott anyaméhekben.

Az Áldott Madonna óvó jobbjának mozdulatában nincsen félelem. Öröm van benne, és ez üzenetének legfontosabb része. Hiszen ha félünk, hogy megölnek, hogy megölik gyermekünket, akkor tényleg megtörténik a baj! Egyetlen mentség az öröm, az evangéliumi megalapozottság. Ha ebben az élünk és bízunk, akkor és csak akkor maradhatunk meg.

Az arc lágy és összefogott, erőteljesen magyaros jellegű, hiszen a mi Királynőnkéről van szó. Látszik rajta, hogy már mindent tud. Ez a negyedik ideje, ha az iménti kitérőt mihozzánk harmadiknak számítjuk, s visszatérünk az Evangéliumi történeti időrendjébe. Mária itt túl van már a fájdalomakon, nagypéntek éjszakáján és a föltámadáson is. Mindez a tapasztalat összesűrűsödött benne, s örömmé érett. Igen, *Alexander Schmemmann* szava illik ide leginkább, az öröm. Mert az Evangélium nem vidámságot hirdet, tehát nem nevetnie kell az Áldott Madonnának, nem is derűt, hogy mosolyogjon, nem is okkult üzenetet, hogy a Mona Lisa-i rejtélyes vonás lebegjen az ajkak szögletében, hanem örömet, ami magába ötvözi a nyugalmat, a tudást és Isten tenyerén érzett biztonságot. A létezés teljességének boldogságát.

Az öröm absztraktum. Mondhatjuk, hogy ez a szobor is „absztrakt”, elvont. De mitől? Csak attól, amit a művészetelméleti szakkifejezés jelent: az elvont mű valami nem konkrétot, fizikailag megragadhatatlant jelenít meg. Mást tudniillik nem is érdemes. Fölösleges, ha éppen nem ártalmas. Ami csak az, ami, az semmi. Ami csak asszony, vagy téli táj, és szellemi üzenete nincs, az hazugság, az nincs. Ismét a giccsnél járunk, a Másik beszédénél.

Tehát minden mű, ha úgy tetszik, elvont. Ám a művészi elvonatkoztatás tulajdonképpen beavat bennünket. Abba, amibe lehet, a tulajdon életünkbe. A nagyszabású életbe, amire a felsőegerszegiek törekszenek, s tán mi is, az öröm gyönyörű megformálásának segítségével.